

מרבים העם.

על ריבוי והגזמה, דיוק והותרה.

(1) ספר שמות פרק לו

(ה) ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבדה למלאכה אשר צנה ידך לעשת אתה:

(ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויפלא העם מהביא:

(ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר.

(10-11) אור החיים על שמות פרק לו פסוק ז

(ז) דים וגו' והותר הם ב' דברים הפכיים, אם דים אינו הותר, ואם הותר אינו דים, וכאן אין מקום לומר לא זו אף זו, לצד ששניהם סוג אחד ובחינה אחת, ואין דרך לעשות סוג אחד ב' סוגים כי יש בנשמע הכחשה ועוד לא היה צריך לומר דים, אלא והמלאכה היתה הותר לכל המלאכה ועוד כל הכתוב מיותר שהרי אמר למעלה (פסוק ה) מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה, ופשיטא שלא אמרו כן עד ששערו, ומה צריך עוד לומר והמלאכה וגו'. ואולי שישמיענו הכתוב חיבת בני ישראל בעיני המקום, כי לצד שהביאו ישראל יותר משיעור הצריך, חש ה' לכבוד כל איש שטרחו והביאו ונכנס כל המובא בית ה' במלאכת המשכן, וזה שיעור הכתוב, והמלאכה אשר צוה ה' לעשות במשכן הספיקה להכנס בתוכה כל המלאכה שעשו בני ישראל, הגם שהותר, פירוש שהיה יותר מהצריך הספיק המקבל לקבל יותר משיעורו על ידי נס:

או על זה הדרך והמלאכה שהביאו היתה דים, לא חסר ולא יותר, הגם שהיתה יותר כפי האמת, והוא אומר והותר כי נעשה נס ולא הותיר:

(34) שפת אמת ספר שמות - פרשת ויקהל - שנת [תרל"ה]

בפסוק מרבים העם להביא כו' ויצו משה כו' ויכלא העם מהביא. יש להבין מה זה האריכות בתורה בענין זה. ונראה כי ראו הצדיקים והחכמים כי נתפשט ההתנדבות יותר מהראוי. וחששו שלא יהי עוד ברצון אמת לשם שמים. כי הכל הולך אחר הרצון לש"ש. ואיתא כי יש בכל דבר בחי' רצוא ושוב פי' עפ"י מ"ש בשם הבעש"ט לראות שמכל עבודה יקבל יראה ובושה כי כשגומר כל מעשיו בא לידי גבהות. אבל כשהוזר באמצע לאחוריו בחשבו לפני מי הוא עומד. זה עצמו תיקון המעשה כראוי. ומרע"ה והחכמים שמרו מעשי בני"ש לא להתערב בו פניות כנ"ל:

ובס' אור החיים מדייק לשון הי' דים כו' והותר. דסתרי אהדדי. והוא ז"ל תירץ שע"י שהיתרון הי' בנדיבות בני"ש. שילם הקב"ה להם שכרם וכלל היתרון ג"כ במלאכת המשכן ע"ש דברי פח"ח. ולפי דרכנו פרשנו כי עי"ז שמנעו עצמם אח"כ מהריבוי כדכתיב ויכלא העם. עי"ז תיקנו זאת היתרון שלא נתקלקל הנדבה ע"י התפשטות כנ"ל. ושמעתי מאא"ז מו"ר ז"ל פי' הפסוק מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ופי' כי נדיבות הרצון צריך מנעל ושמירה שלא יתפשט הרצון והחשק לדברים אחרים כו'. וזהו פי' המשנה משמיעין על השקלים ועל הכלאים שלא יתערבו רצונות אחרים לרצון הנדבה. וגם פי' כלאים כמו ויכלא העם כו' שהוא בחי' המניעה שיש ג"כ במצות הנדבה כנ"ל וז"ש העשיר לא ירבה כו':

שפת אמת ויקרא.

אדוני אבי זקני מורי ורבי הגיד בשם הרב ז"ל מפרשיסחא על מה שכתוב אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמיים. והקשה בספר טורי זהב סימן א' אי גם המרבה מכוון לשם שמים, אם כן המרבה הוא עדיף. ותירץ הוא -משל לשני סוחרים שנסעו לדרך אחד. והאחד בא מיד. והשני היה לו סיבות ומניעות עד שלזמן רב בא גם כן ושאלוהו מה זה שלא באת עד עתה, והשיב מאחר שבאתי גם כן- מה שהיה היה. עד כאן דבריו ולא פירש יותר.

ונראה פרושו כך- ובלבד שיכוון לבו שסוף ותכלית מעשיו יהיה שיהיה מכוון לה' יתברך כראוי בין שבא לו זה על ידי עבודה מעט. או על ידי יגיעות הרבה. רק שיועילו מעשיו לכוון לבו לשמים. והדברים נכונים מאוד. שהרי גם כאן נאמר זה על הקרבן מנחה שמאחר שנתקרב קרבנו לה' יתברך וזה תכלית המכוון וסוף דבר. אם כן אין נפקא מינא [הבדל] בין שהיה מרבה וממעט. כי סוף הכל אחד שיתקרב לה' יתברך וזה עצמו פירוש יכוון לבו כענין הקרבן להיות נמשך אחר השורש והוא חיותו יתברך שניתן בכל דבר: כי באמת אין הפרש בין מרבה לממעט אף אם שניהם מתכוונים לטוב. כי בעבודת הבורא אין נפקא מינא בריבוי רק בהתעוררות רצון אמת בלב. ואדרבא מי שאינו יכול לעשות הרבה ומכוון בהמעט אפשר חשוב יותר. ובאמת נראה הפי' מרבה וממעט בענין ימי הטובה וימי הרעה כי התרבות המעשים טובים בעת פתיחות לב האדם. והתמעטות המעשים בימי הרעה שניהם בקנה אחד עולים